

УДК 796.815/796.01:159.9
doi: 10.15330/fcult.32.3-9

Руслан Байрамов, Анастасія Бондар

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ СУМО

Мета. Визначити особливості ціннісних орієнтацій спортсменів сумо. *Методи.* У дослідженні взяли участь 83 особи віком від 7 до 45 років, серед них спортсмени сумо та інших видів спорту. У дослідженні застосовано теоретичний аналіз та узагальнення наукових джерел, методику М. Рокіча “Ціннісні орієнтації” і методи математичної обробки даних. *Результати.* Отримані дані дали можливість встановити, що для спортсменів сумо пріоритетними термінальними цінностями є здоров’я, життєва мудрість та розвиток, що свідчить про прагнення до фізичного, інтелектуального та морально-етичного удосконалення. Серед інструментальних цінностей у спортсменів сумо перші три місця займають вихованість, тверда воля та чесність. *Висновок.* Особливостями ціннісних орієнтацій спортсменів сумо є спрямованість на формування особистості.

Ключові слова: спортсмени сумо, термінальні цінності, інструментальні цінності, ціннісні орієнтації.

The purpose is to determine the peculiarities of the value orientations of the sumo wrestlers. Material and methods of research: participated in the study 83 respondents aged from 7 to 45 years old (sumo wrestlers and athletes of various sports). Methodology M. Rokicha was used to set value orientations, applied theoretical analysis and generalization of literary sources and methods of mathematical processing of data. The results of the study gave the opportunity to consider the value system of sumo wrestlers, analyze the hierarchy terminal and instrumental values. Prioritized terminal values for sumo wrestlers are health, life wisdom and development, which testifies to their desire for physical, intellectual and moral and ethical development. The value of material maintenance of life at sumo wrestlers on the twelfth place, but this values occupy the leading position for most of the youth, including athletes of various sports. The instrumental values: parenting, firm will and honesty occupy first three places for sumo wrestlers. Conclusions: the orientation on the formation of personality are features of value orientations of sumo wrestlers, they don't strive to manifest social activity, they are not interested public recognition, happiness of other people and entertainment, athletes of various sports seeking achievements and recognition.

Key words: sumo wrestlers, terminal values, instrumental values, value orientations.

Постановка проблеми й аналіз результатів останніх досліджень. Життєві цінності – певні ідеали і цілі, які формуються протягом життя під впливом батьків, друзів, суспільства, освітнього середовища [1]. Основу системи цінностей складають ціннісні орієнтації – найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, які базуються на її життєвому досвіді [2]. За даними Міністерства молоді та спорту України серед цінностей сучасної української молоді першочерговими життєвими пріоритетами є міцне здоров’я, міцна сім’я, благополуччя дітей та матеріальний добробут, а за останні роки зростає значимість державної незалежності України, демократичного розвитку країни, можливість висловлювати думки з політичних та інших питань, не побоюючись за особисту свободу [3].

У свою чергу вчені також відмічають, що в ієрархії цінностей сучасної молоді перше місце посідає здоров’я, друге – любов, під якою молодь розуміє духовну та фізичну близькість із коханою людиною, третє – щасливе сімейне життя. В структурі інструментальних цінностей перше місце посідає життєрадісність, почуття гумору, друге – чесність, правдивість, щирість, третє місце належить такій цінності, як акуратність, вміння тримати речі в порядку, досягати успіху у справах. Натомість непримирненість до недоліків в собі та в інших перебуває на останньому місці [1, 2].

Ціннісно-сміслова сфера особистості, є важливою складовою успішності в спорті, так як вона включає уявлення і поєднує різні мотиваційні утворення: життєві установки і позиції, світогляд і переконання, цілі і домагання, ідеали, які є значущими для спортсмена і, певним чином, впливають на процес спортивного вдосконалення [4]. У квалі-

фікованих спортсменів різних видів спорту домінує цінність “досягнення”, на другому місці – “духовне задоволення”, на третьому – “соціальні контакти” [5].

Серед сучасних видів спорту сьогодні дедалі популярнішими стають східні єдиноборства, зокрема боротьба сумо, кількість людей, які займаються цим видом спорту з кожним роком збільшується, змагання стають дедалі масштабнішими та видовищними, вдосконалюються організаційні засади його розвитку. При цьому сумо є одним із стародавніх видів спорту, який зберіг свою культуру до цього часу і містить велику кількість ритуалів, які супроводжують кожні поєдинки [6].

У своїх наукових праці С. Безкоровайний [7] довів ефективність застосування елементів сумо у фізичному вихованні студентської молоді для вдосконалення їх здоров'я та задоволення їх потреби занять екзотичними видами спорту. Автор стверджує, що оздоровчо-спортивна діяльність студентів закладів вищої освіти в процесі занять сумо буде успішною не лише за рахунок використання доступних засобів і методів, що застосовуються в навчанні техніко-тактичних дій, а й завдяки активізації морального виховання відповідно до морально-етичних та філософських принципів сумо (поважати старших, говорити правду, прислухатися до думки оточуючих, працювати з повною віддачею сил, володіти ініціативою в будь-якому починанні, діяти рішуче).

Підсумовуючи вищезазначене можна припустити що у спортсменів, які займаються боротьбою сумо формується система цінностей у відповідності до багатовікових традицій, культури та філософії цього виду бойових мистецтв, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – визначити особливості ціннісних орієнтацій спортсменів сумо.

Методи й організація дослідження. У ході дослідження використано комплекс методів адекватних поставленій меті, серед яких: теоретичний аналіз і узагальнення наукових джерел, методи психодіагностики та математичної обробки даних.

Дослідження проводили зі спортсменами, які займаються сумо, а також зі студентами Харківської державної академії фізичної культури різних спеціалізацій, серед яких спортивні єдиноборства, циклічні види спорту, спортивні ігри. У дослідженні взяли участь 83 особи віком від 7 до 45 років (кваліфікація спортсменів – від першого розряду до МСМК).

Для встановлення ціннісних орієнтацій використано методику М. Рокіча, де респондентові пред'являється два списки цінностей (по 18 у кожному) на аркушах паперу, у списках випробуваний привласнює кожній цінності ранговий номер, спочатку пред'являється набір термінальних (список А), а потім набір інструментальних (список Б) цінностей.

Результати і дискусія. Для того щоб виявити характерні відмінності ціннісних орієнтацій спортсменів сумо, респонденти, які взяли участь у дослідженні, були умовно поділені на дві групи: “спортсмени сумо” та “спортсмени різних видів спорту”, їм було запропоновано розташувати термінальні (цінності – цілі) та інструментальні (цінності – засоби) цінності у порядку їх значимості у житті респондентів, як принципів, якими вони керуються.

Термінальні цінності спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту подано на рис. 1.

Як видно на рис. 1 спортсмени сумо на перше місце поставили “здоров'я” (фізичне і психічне) (2,87), на друге – “життєву мудрість” (3,31), на третє – “розвиток” (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення) (7,03). Отримані результати, на наш погляд, обумовлені тим, що спортсмени обрали сумо, як один з видів східних єдиноборств, що сприяє зміцненню здоров'я і передбачає цілеспрямоване морально-етичне виховання.

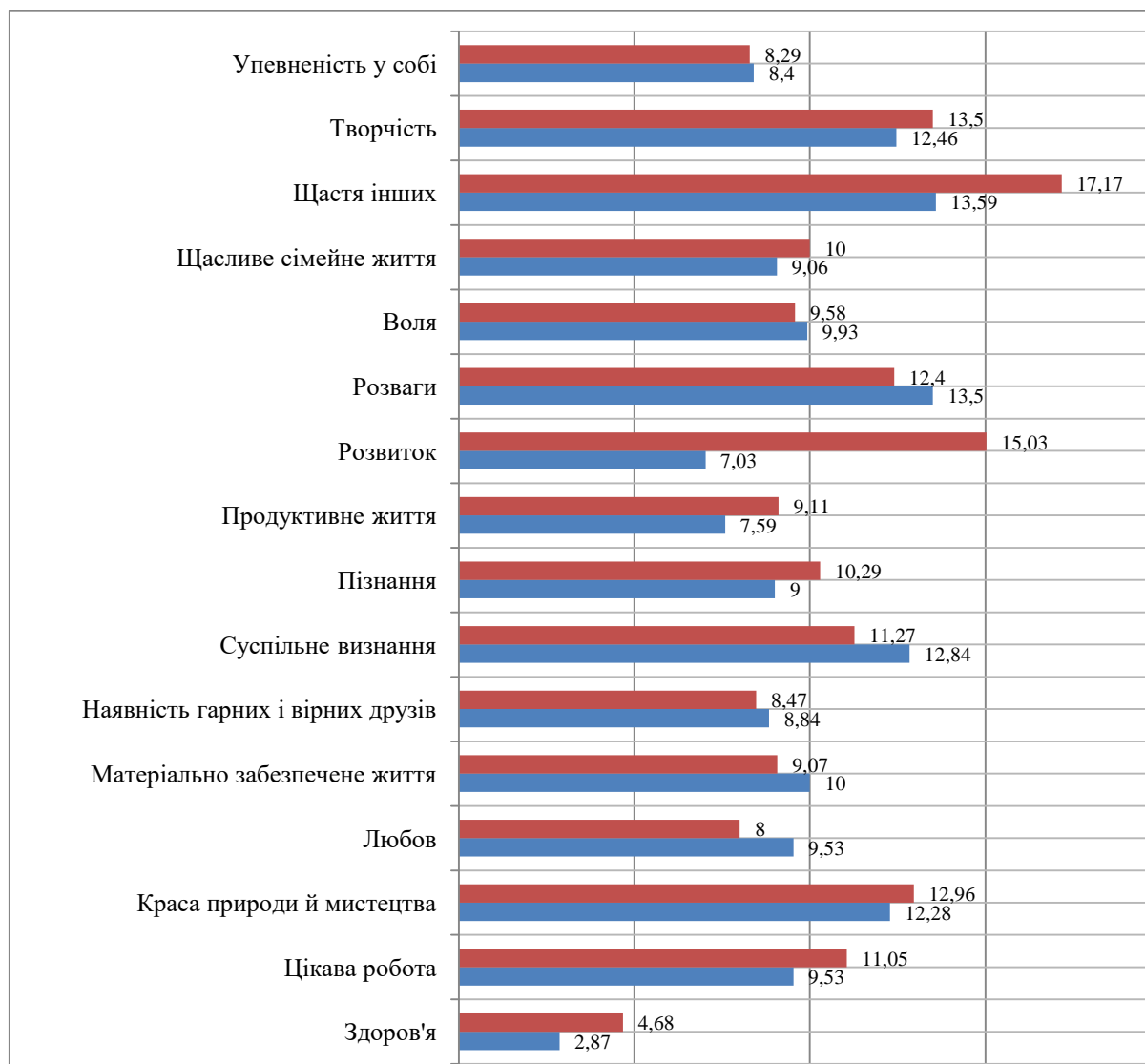

Рис. 1. Термінальні цінності спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту, ранги.

У спортсменів сумо “активне діяльне життя” (7,09) на четвертому місці, на п’ятому – “продуктивне життя” (максимальне використання своїх можливостей, сил і здібностей) (7,59), на шостому – “упевненість в собі” (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) (8,4), на сьомому місці – “наявність хороших і вірних друзів” (8,84), на восьмому – “пізнання” (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) (9).

“Щасливе сімейне життя” (9,06) спортсмени сумо поставили на дев’яте місце, а любов (9,53) – на десяте, при цьому, на десятому місці також опинилася “цікава робота” (9,53).

Цікаво, що “матеріальне забезпечення життя” (відсутність матеріальних труднощів) спортсмени сумо поставили лише на дванадцяте місце (10), в той час як у більшості сучасної молоді ця цінність стоїть серед пріоритетних.

На тринадцятому місці – “краса природи та мистецтва” (переживання прекрасного в природі та мистецтві) (12,28), а на чотирнадцятому – “творчість” (можливість творчої діяльності) (12,46).

П’ятнадцяте місце зайняло “суспільне визнання” (12,84). На передостаннє місце спортсмени сумо поставили “розваги” (приємне проведення часу, відсутність обов’яз-

ків) (13,5), а на останнє – “щастя інших людей” (добробут, розвиток інших людей, всього народу, людства в цілому) (13,59), що свідчить про їх низький рівень соціальної активності, соціальної взаємодії.

У спортсменів різних видів спорту пріоритетною цінністю теж є “здоров’я” – вони поставили його на перше місце (4,68), на другому місці – “активне діяльне життя” (7,39), а на третьому – “любов” (8).

На четвертому місці – “наявність хороших і вірних друзів” (8,47), на п’ятому – “впевненість в собі” (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) (8,92).

На шостому місці – “матеріальне забезпечення життя” (відсутність матеріальних труднощів) (9,07).

Цікаво, що таку цінність як “розвиток” (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення), яка у спортсменів сумо займає третє місце, спортсмени різних видів спорту поставили на сімнадцяте – передостаннє місце (15,03). При цьому – “щастя інших людей” (добробут, розвиток інших людей, всього народу, людства в цілому) (17,17) також на останньому місці.

Інструментальні цінності спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту подано на рис. 2.

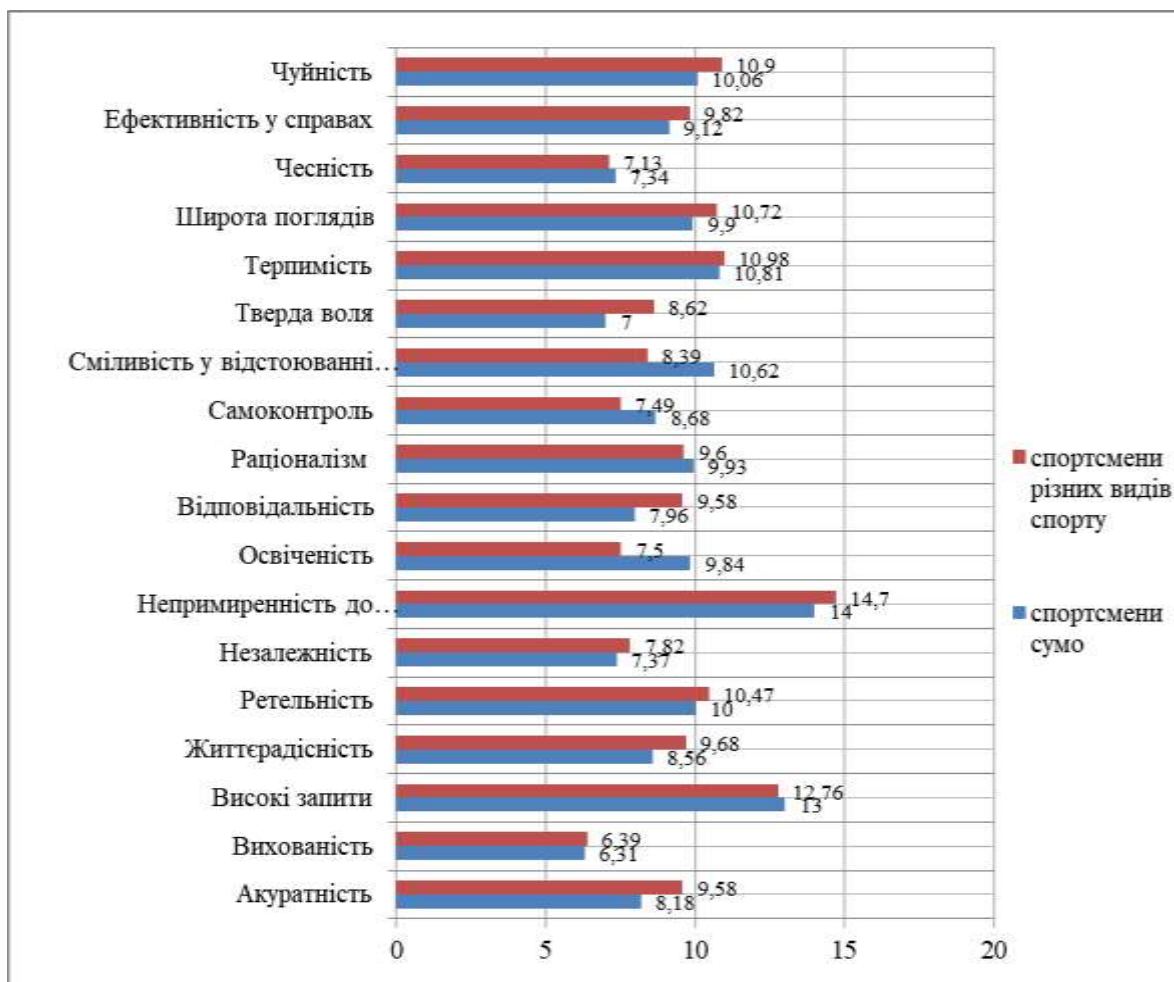

Рис. 2. Інструментальні цінності спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту, ранги.

Серед інструментальних цінностей перше місце у спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту зайняла така цінність як “вихованість” (6,31 та 6,39).

На другому місці у спортсменів сумо – “тверда воля” (7), на третьому – “чесність” (7,34). Такі результати можуть свідчити про те, що спортсмени сумо вважають такі

моральні установки дієвими засобами або інструментами досягнення поставлених життєвих цілей та успіхів в обраному виді спорту.

На четвертому місці – “незалежність” (7,4), на п’ятому – “відповідальність” (7,96), на шостому – “акуратність” (8,2). Наприкінці списку опинилися “сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів” (10,6) – на п’ятнадцятому місці, “терпимість” (10,8) – на шістнадцятому, “високі запити” (13) – на сімнадцятому, “непримиримість до недоліків в собі та інших” (14) – на останньому – вісімнадцятому місці.

У спортсменів різних видів спорту на другому місці така цінність як “чесність” (7,13), на третьому – “самоконтроль” (7,49).

На четверте місце спортсмени поставили “освіченість” (7,5), “незалежність” (7,82) – на п’яте, “сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів” (8,39) на відміну від спортсменів сумо – на шосте місце, при цьому “тверда воля” (8,62) – на сьоме. Закривають список трійка таких цінностей як “терпимість” (10,98) – п’ятнадцяте місце, “високі запити” (12,76) – шістнадцяте місце, “непримиримість до недоліків в собі та інших” (14,7) – сімнадцяте місце.

Згідно з методикою М. Рокіча термінальні та інструментальні цінності можна умовно об’єднати у змістовні блоки, в яких:

- 1) цінності індивідуальної самореалізації (особистісні, суспільні, професійні);
- 2) загальнолюдські цінності (самоствердження, спілкування, справи);
- 3) цінності соціальної взаємодії (індивідуалістичні, конформістські, альтруїстичні) [8].

Отримані дані, які характеризують ціннісні орієнтації спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту представлені на рис. 3. Як з’ясувалося, у спортсменів сумо домінують “особистісні” цінності (7,26), другу позицію займають цінності “самоствердження” (8,74), третю – “індивідуалістичні” (8,79), серед яких переважають загальнолюдські цінності особистісного індивідуального існування і особистого щастя: “життєва мудрість”, “здоров’я”, “розвиток”, “упевненість в собі”, “любов”, “щасливе сімейне життя”, “вихованість”, “чесність”, “відповідальність”, “акуратність” та ін.

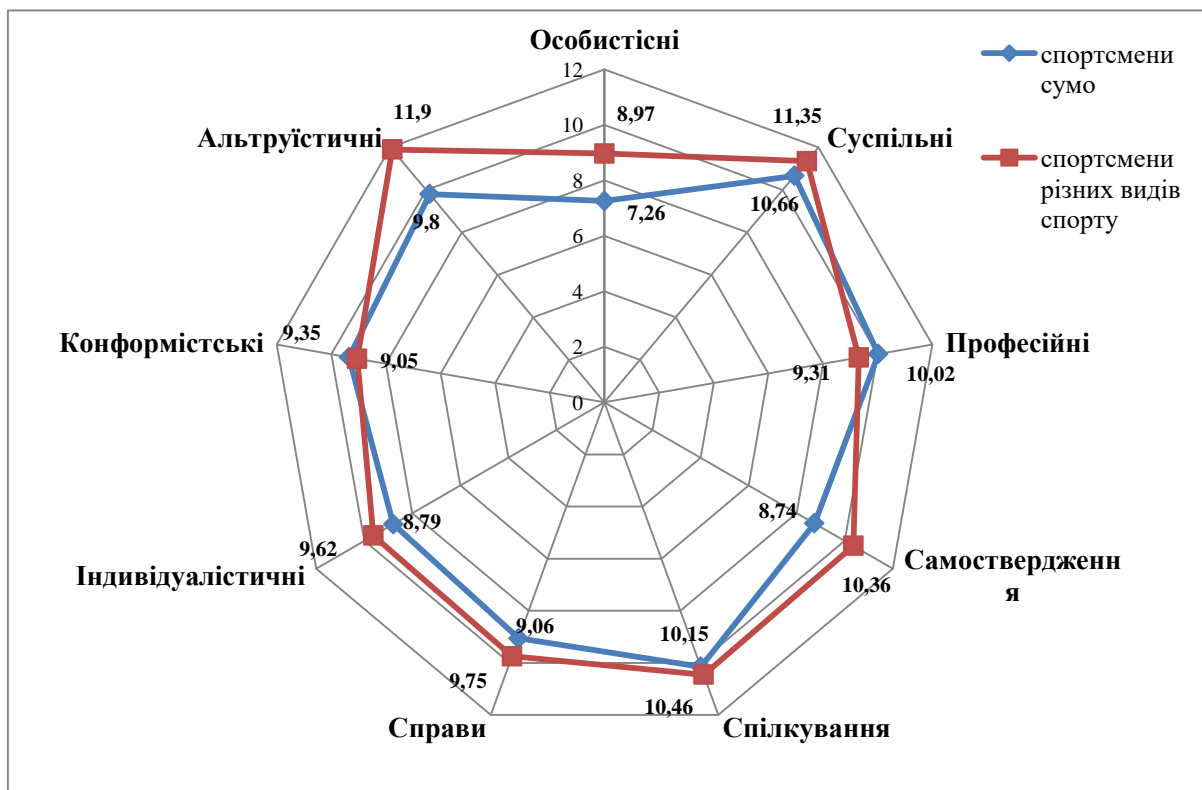

Рис. 3. Ціннісні орієнтації спортсменів сумо та спортсменів різних видів спорту, ранги.

Як видно з рис. 3. найменше значення для спортсменів сумо мають “суспільні” цінності (10,66), вони займають останню позицію серед усіх груп цінностей, до них відносяться цінності соціальної взаємодії, такі як “краса природи та мистецтва”, “активне діяльне життя”, “наявність хороших вірних друзів”, “щастя інших”, “розваги”, “свобода”, “непримиримість до недоліків в собі та інших”, “ефективність у справах”, “терпимість” та ін.

Цікаво, що спортсмени різних видів спорту теж віддають перевагу цінностям “самоствердження” (8,97), другу позицію займають “конформістські” цінності (9,05), на третьому місці “професійні” (9,31), серед яких “цікава робота”, “наявність хороших та вірних друзів”, “матеріально забезпечене життя”, “самоконтроль”, “освіченість”, “життєрадісність”, “старанність” та ін.

Висновок

Отримані результати дослідження свідчать про те, що загальний вектор ціннісних орієнтацій у спортсменів сумо та у спортсменів різних видів спорту спрямований на особистісний розвиток, при цьому є певні відмінності в ієрархії термінальних та інструментальних. Виявлено, що однією з особливостей ціннісних орієнтацій спортсменів сумо є спрямованість на формування особистості, це свідчить про їх прагнення до фізичного, інтелектуального та морально-етичного розвитку, оскільки пріоритетними життєвими цінностями для них є здоров'я, життєва мудрість та розвиток, на відміну від спортсменів різних видів спорту, в яких пріоритетними є цінності особистісного щастя, як і у молоді, що не займається спортом. Цікавим фактом є те, що цінності матеріального забезпечення життя у спортсменів сумо знаходяться на дванадцятому місці, в той час, як для більшої частини молоді, у тому числі для спортсменів різних видів спорту, вони займають лідируючі позиції. Спортсмени сумо не прагнуть проявляти соціальну активність, їх не цікавлять суспільне визнання, щастя інших людей та розваги, в той час як більшість спортсменів різних видів спорту прагнуть досягнень та визнання. Ще однією особливістю є те, що серед інструментальних цінностей, які можна вважати засобами досягнення поставлених цілей, пріоритетними для спортсменів сумо є вихованість, тверда воля та чесність, слід зазначити, що чесність, важлива цінність для більшості сучасної молоді.

На наш погляд, подальшого наукового пошуку потребує питання мотивації досягнення успіхів і уникнення невдач у спортсменів сумо в обраному виді спорту.

1. Пірен М, Цілюрик О. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі. Український науковий журнал “Освіта регіону”. 2011 [цитовано 2019 Лют 28]; (4). Доступно: <http://social-science.com.ua/author/646>.
2. Чередніченко АВ. Аналіз термінальних життєвих цінностей груп студентів харківських вищих навчальних закладів. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2014; 3(41): 116-120.
3. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Виступ Міністра молоді та спорту України І.О. Жданова. Парламентські слухання Верховної Ради України про становище молоді в Україні. 02.11.2016 р. [цитовано 2019 Лют 28]; Доступно: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/6/Prezentaciya_28_10_2.pdf.
4. Ляшенко ВМ, Гацко ОВ, Гнутова НП. Прояв життєвих цінностей у спортсменів (на прикладі легкої атлетики). Молодий вчений. 2018; 4.3 (56.3). 55-9.
5. Толкунова І, Голець О. Особливості проявів ціннісних орієнтацій кваліфікованих спортсменів та їх вплив на успішність змагальної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2015; 1(29): 126-130.
6. Бондар АС, Томенко ОА, Серета НВ, Бондар ТС, Золочевський ВВ, Салтан ОМ. та ін. Організаційно-управлінські умови розвитку неолімпійського спорту на Слобожанщині: монографія. Харків. 2017; 322.
7. Безкоровайний СБ. Організація фізкультурно-спортивної діяльності студентів вузів у процесі занять сумо. Молодий вчений. 2018; 4 (56). 414-7.

8. Методика “Ціннісні орієнтації” М. Рокіча. [цитовано 2019 Лют 28]; Доступно: <https://studfiles.net/preview/5258514/page:36>.

References

1. Piren M, Tsiliuryk O. Valuable orientations of youth in Ukrainian society at the present stage. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal “Osvita rehionu”*. 2011 [cited 2019 Feb 28]; (4). Available from: <http://social-science.com.ua/author/646>.
2. Cherednichenko AV. Analysis of the terminal value values of the groups of students of Kharkiv higher educational institutions. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. 2014; 3(41): 116-120..
3. Tsinnisni oriientatsii suchasnoi ukrainskoi molodi. Vystup Ministra molodi ta sportu Ukrainy I.O. Zhdanova. *Parlamentski slukhannia Verkhovnoi Rady Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini*. 02.11.2016 p. [cited 2019 Feb 28]; Available from: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/6/Prezentaciya_28_10_2.pdf.
4. Liashenko VM, Hatsko OV, Hnutova NP. Manifestation of vital values of athletes (on the example of athletics). *Molodyi vchenyi*. 2018; 4.3 (56.3). 55-9.
5. Tolkunova I, Holets O. Features of manifestations of value orientations of qualified athletes and their influence on the success of competitive activities. *Fyzichne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi : zbirnyk naukovykh prats*. 2015; 1(29): 126-130.
6. Bondar AS, Tomenko OA, Sereda NV, Bondar TS, Zolochovskyi VV, Saltan OM. et al. Orhanizatsiino-upravlinski umovy rozvytku neolimpiiskoho sportu na Slobozhanshchyni: monohrafiia. Kharkiv. 2017; 322.
7. Bezkorovainyi SB. Organization of physical culture and sports activity of students of high schools in the process of training sumo. *Molodyi vchenyi*. 2018; 4 (56). 414-7.
8. Metodyka “Tsinnisni oriientatsii” М. Rokicha. [cited 2019 Feb 28]; Available from: <https://studfiles.net/preview/5258514/page:36>.

Цитування на цю статтю:

Байрамов РХ, Бондар АС. Ціннісні орієнтації спортсменів сумо. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2019 Лют 26; 32: 3-9

Відомості про автора:

Байрамов Руслан Халікович – аспірант, Харківська державна академія фізичної культури (Харків, Україна)

e-mail: bayramov16031990@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8204-5533>

Бондар Анастасія Сергіївна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Харківська державна академія фізичної культури (Харків, Україна)

e-mail: anastasiabond1@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2816-4985>

Information about the author:

Bairamov Ruslan Khalikovych – post-graduate student, Kharkiv State Academy of Physical Culture (Kharkov, Ukraine)

Bondar Anastasiia Serhiivna – Candidate of Science (Physical Education and Sport), Associate Professor (Ph. D.), Kharkiv State Academy of Physical Culture (Kharkov, Ukraine)

УДК 796.01

doi: 10.15330/fcult.32.9-14

Ігор Бакіко, Анатолій Денисовець

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК СЕРЕД ШКОЛЯРІВ ТА ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ

Мета дослідження полягає у вивченні поглядів фахівців з фізичної культури і спорту до наявності пагубних пристрастей серед школярів та дітей-спортсменів. Методи дослідження: анкетування, математична статистика (середнє арифметичне).

Організація дослідження: було проведено анкетування серед вчителів фізичної культури та тренерів ДЮСШ. Всього в анкетуванні взяли участь 100 респондентів, серед яких: 74 – вчителі фізичної культури, 26 – тренерів ДЮСШ, 42 – представника міської школи, 58 – сільської, 65 – чоловіків та 35 – жінок.